УДК 336.71 **DOI**: https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-24

Липчук В. В., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААНУ, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького, м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0002-6696-6006
e-mail: wlipczuk@ukr.net

Радух Н. Б., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького, м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0001-7851-7964
e-mail: nraduh@ukr.net

Банківська кооперація в Польщі: досвід для України

Анотація. *У статті розглянуто історію та процес становлення банківської кооперації у Польщі, місце та особливості її функціонування в умовах інтенсивної конкуренції на ринку банківських продуктів. Охарактеризовано роль кооперативних банків у процесі фінансового охоплення та активного управління місцевими ресурсами для локального та регіонального розвитку. Представлено стратегії кооперативних банків, орієнтованих на мінімізацію фінансового відчуження та соціальної ізоляції вкладників з нестабільним фінансовим станом. Визначено ключові елементи функціонування банківської кооперації в контексті реалізації цього процесу в Україні.*

Ключові слова*: банки; кооперація; кредитні спілки; кооперативні банки.*

Lypchuk Vasyl, Doctor of Economics, Professor, Corresponding member of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

Radukh Nadiia, Phd (Economics), Senior Lecturer of the Department of Public Administration, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

Banking Cooperation in Poland: Experience for Ukraine

Abstract. Introduction. *There are many discussions about the development of the Ukrainian banking sector for a long time, as they have a serious political and social resonance. The key condition for the development of the national economy is the development of the banking sector, which is a part of the financial system and ensures the redistribution of financial resources between all market entities - households, economic entities and the state, directing them into priority sectors of the economy.*

Purpose. *The main purpose of the article is to study the Polish experience of cooperative banks in the context of the possibilities of its implementation in domestic realities.*

Results. *The banking cooperative system should be built on three levels: local (local cooperative banks), regional (regional cooperative banks) and national (central cooperative bank). It is necessary to take into account the possibility of creating a set of measures for the development of regional financial infrastructure, which will provide an opportunity to ensure a comprehensive financial and investment growth of each territorial-administrative unit in the conditions of socio-economic decline of remote territories. In Ukrainian realities, the formation of cooperative banks could contribute to the transformation of ownership structure, first of all, the reduction of the state capital and the concentration of the banking sector to meet the needs of cooperative banks participants, because their main function is to mediate the redistribution of funds between entities with a surplus of financial resources and entities with a deficit in them. This goal can be achieved by forming cooperative groups characterized by the structure of the inverted pyramid, in which local or regional banks, together with their members, own a central institution and its specialized subsidiaries.*

Conclusions. *Tasks that need to be solved to realize the strategic goals of the development of cooperative banks in Ukraine are identified. The history and process of formation a banking cooperative in Poland, its place in the market and features of functioning in the condition of intense competition in the banking products market are considered. The role of cooperative banks in the process of financial coverage and active management of local resources for local development is characterized, taking into account needs of people who are excluded not only financially but also socially. The strategies of cooperative banks aimed at minimizing the financial exclusion and social exclusion of participants with unstable financial status are studied. The key elements of functioning of banking cooperation in the context of implementation of this process in Ukraine are identified.*

Keywords*: banks; cooperation; credit unions; cooperative banks.*

JEL Classification*: D92, G21.*

Постановка проблеми. Ефективне функціонування за умов розвитку банківського сектору, що є національної економіки може бути забезпечене лише складовою фінансової системи і забезпечує

Стаття надійшла до редакції: 22.03.2020
Received: 22 March 2020

перерозподіл фінансових ресурсів між усіма суб'єктами ринку – домогосподарствами, суб'єктами господарювання та державою, спрямовуючи їх у пріоритетні сфери економіки.

Реформи, що проводяться в Україні, виявляються як недостатньо обґрунтованими, так і практично не реалізованими. Значною мірою причиною цього стала відсутність належного конкурентного середовища в багатьох сферах, зокрема і в банківській, де на етапі зародження чи ревіталізації знаходиться і кооперативний рух. У такій ситуації виникає необхідність врахування досвіду накопиченого в інших країнах, зокрема тих, які за багатьма показниками є компатибільними з Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вже тривалий час ведуться різні дискусії щодо проблематики розвитку банківського сектору економіки України, вони мають серйозний політичний і соціальний резонанс. Однак мало уваги приділено саме розвитку кооперації в банківській сфері. Серед широкого загалу авторів, котрі досліджують стан та перспективи розвитку банківського сектору, лише незначна кількість авторів, зокрема І. Лещух, В. Марчук, О. Стойко, розглядають проблеми становлення кредитної кооперації та кооперативних банків. У той самий час дана тематика є традиційно популярною серед польських науковців, а саме А. Алінської, А. Шеланговської, В. Яворського, Л. Завадської, К. Садурського та інших.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою публікації є узагальнення польського досвіду функціонування кооперативних банків у контексті можливостей його реалізації у вітчизняних реаліях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нинішня ситуація в банківському секторі Польщі є результатом багатьох соціальних і політичних змін, що відбулися в країні з початком процесу трансформації економічної системи. До 1989 р. основою банківського сектору були Національний банк Польщі та державні банки, а кооперативні банки виконували допоміжні функції. Значний вплив на вдосконалення банківської системи спричинило внесення Сеймом у 1989 р. змін до закону про банківську діяльність і закону про Національний банк Польщі [23]. Саме вони спричинили зміни в кооперативному секторі, головним чином як реакція на незадоволені потреби у сфері надання фінансових і соціальних послуг населенню. З початку 1990 р. банкам було дозволено функціонувати у формі акціонерних товариств, кооперативних та державних банків [12, с. 421-424]. У результаті кооперативні банки стали незалежними юридичними особами, а їхні компетенції уподібнилися до компетенцій банків універсального характеру.

Банківська кооперація у Польщі має довготривалу історію. До створення кооперативних банків функціонували так звані «благодійні банки» (banki pobożne). У Польщі вони почали з'являтися у XVI ст., допомагаючи переважно людям старшого віку, що проживали за межею бідності. Генезис кооперативів, які, однак, суттєво відрізнялися від сучасних кооперативних банків (зокрема), датується XIX ст. Попри свою недосконалість, саме ці кооперативи стали прообразом кооперативів у наступних періодах. До таких належать кооперативи, утворені у другій половині XIX ст., засновниками яких були Герман Шульце і Фрідріх Райффайзен. Вони заснували кооперативи для допомоги найбіднішим верствам суспільства, переважно фермерам, надаючи їм можливість отримати іноземне джерело фінансування діяльності.

Початок банківської кооперації в Польщі відбувався, коли держава перебувала під анексією, тому розвиток таких установ зіткнувся з багатьма обмеженнями, що сприяли значним правовим і культурним відмінностям [15, с. 25]. Приблизно в цей же період процеси кооперації активізувалися і в Україні, зокрема з 1889 р. у Східній Галичині вперше почали утворюватися спеціальні маленькі банківські відділення – «райфайзенки», які видавали дешеві кредити для селян, оскільки основною проблемою сільського господарства був перерозподіл землі між поміщицькою елітою та новою верствою селянських господарств, що з'явилися після скасування панщини (1848 р.). Малозабезпечені селяни не мали змоги самостійно вести господарство і були змушені користуватися дорогими послугами лихварів, що значною мірою спричинило створення спочатку парцеляційного товариства «Земля», а пізніше (1924 р.) через аграрну політику II Речі Посполитої – кооперативного банку «Земля» (функціонував до 1939 р.) [10, с. 21].

Особливості кооперативних банків, які обслуговували сільське господарство, полягали у тому, що їхньою метою було не одержання прибутків, а надання позик за максимально низькими кредитними ставками; членами могли бути в основному селянські господарства; уся робота була спрямована в інтересах членів, а сторонні суб'єкти могли користуватися не більше ніж 20% від загальних обсягів послуг [1, 50-53].

Перша світова війна перервала діяльність кооперативів у Польщі, які на той час складали більш як 5 тис. і уповільнила їх розвиток, проте до 1938 р. вже існувало майже 6 тис. банківських кооперативів. Друга світова війна практично повністю зруйнувала банківську кооперацію в Польщі. Після війни основна увага приділялася відновленню старих кооперативів і створенню нових за раніше чинними правилами [15, с. 29-31].

Сучасна банківська система Польщі побудована з інституцій: стабілізації, створення ринку, а також допоміжних установ. До стабілізаційних інституцій входить Національний банк Польщі, Комісія з фінансового нагляду та Банківський фонд гарантування. Національний банк Польщі відповідає за функціонування банківської системи й грошово-кредитну політику. Комісія з фінансового нагляду

контролює фінансову систему, що також стосується нагляду за банківським сектором. Банківський фонд гарантування працює над забезпеченням стабільності польської фінансової системи через функціонування системи обов'язкового гарантування вкладів, а також проведення примусової реструктуризації.

До інституцій, що створюють пропозицію на ринку банківських послуг, належать комерційні банки, кооперативні банки та філії кредитних установ. До допоміжних установ – Національна клірингова палата, Національний депозитарій цінних паперів, Розрахункова палата, Бюро кредитної інформації.

Характерною рисою польського банківського сектору є існування групи з декількох великих і середніх комерційних банків, які працюють у загальнонаціональному масштабі, і групи з декількох сотень невеликих кооперативних банків, орієнтованих на місцеві ринки (рис.1).

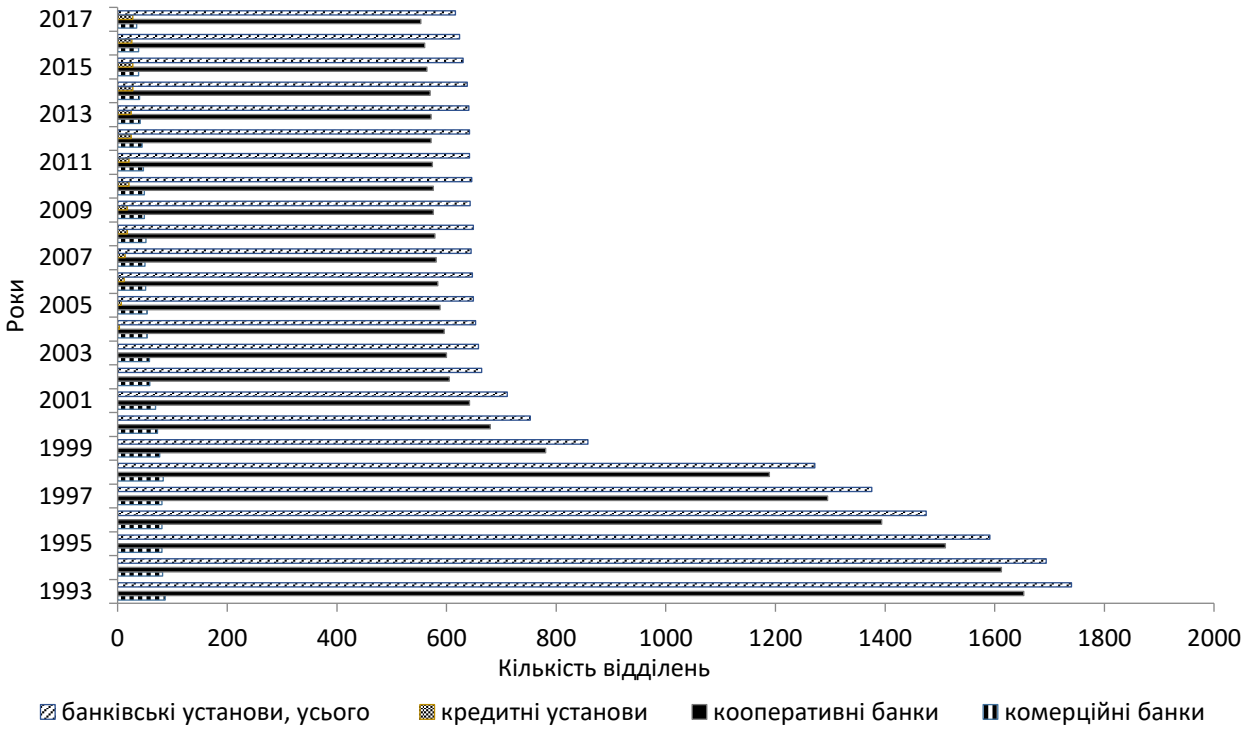

Рисунок 1 – **Структурні елементи банківського сектору Польщі за формами власності**

Джерело: побудовано авторами на основі [17]

Зі вступом Польщі до Європейського Союзу відбулися суттєві зміни в банківському секторі. Насамперед у законодавстві з'явилася нова інституційна форма – кредитні установи (28 од. у 2017 р.) з їх інституційними одиницями – філіями кредитних установ [13, с. 42]. По-друге, відбулася трансформація структури власності в напрямку зменшення капіталу держави в банківському секторі, а також лібералізація та концентрація банківського сектору.

Закон від 7 грудня 2000 р. «Про функціонування кооперативних банків, їх асоціацій та банків» визначає кооперативний банк як банк, який є кооперативом. Кооперативні банки можуть надавати кредити та здійснювати обслуговування банківських рахунків [21]. Стаття 15 цього закону стосується асоціацій, які можуть створювати кооперативні банки. В їх компетенції є проведення люстрації, аналіз фінансової звітності та навчальна діяльність для співробітників.

Кооперативні банки переважно зосереджують свою діяльність на задоволенні потреб своїх членів. Вони функціонують як фінансові посередники між суб'єктами, які мають надлишок готівки та суб'єктами господарювання, які її потребують [16, с. 20], не використовують високо ризикованих фінансових інструментів і не спекулюють на фінансових ринках [25, с. 212]. Максимізація прибутку в кооперативних банках може бути лише інструментом для задоволення фінансових потреб учасників кооперативу або керівників [18, с. 81-88].

Кооперативні банки пропонують свої послуги переважно малим і середнім підприємствам, а також фермерам та індивідуальним клієнтам. Формуючи пропозицію, банки часто враховують потреби своїх клієнтів. Безумовно, кооперативні банки характеризуються індивідуальним підходом до клієнта, відрізняються вибором місця розташування. Вони мають свої відділення переважно у сільській місцевості або малих містах. Локальний характер банків зумовлений географічними обмеженнями ведення бізнесу [19, с. 38].

Діяльність кооперативних банків у територіальному відношенні обмежена і залежить від розміру власних коштів. Якщо власні кошти кооперативного банку становлять від 1 до 5 млн євро, то можна керувати

банками в провінції, де розташований головний офіс банку, а також у повітах, де його філії надають банківські послуги. Якщо початковий капітал становить 5 млн євро і більше, то діяльність банку вже можлива на території всієї країни [21].

Значні зміни на ринку фінансових послуг відбулися наприкінці XX ст. Глобалізаційні процеси спричинили диференціацію ризиків, мінімізацію витрат фінансових установ, доступність фінансових послуг для найбіднішої групи суспільства, що не в змозі дозволити собі користуватися іноземними джерелами фінансування. Кооперативні банки в цей період у зв'язку зі зростанням конкуренції з боку комерційних банків почали втрачати займані позиції та змушені були застосовувати іншу стратегію. Вона полягала у розширенні соціальних функцій у вирішенні проблем фінансового виключення, зокрема щодо надання депозитних та кредитних послуг за доступними цінами як для домогосподарств, так і для суб'єктів господарювання з низькими доходами, чия поточна соціальна позиція не є вигідною у використанні основних та базових фінансових послуг [20, с. 289].

Інформація про місцевий ринок та обізнаність у потребах клієнтів з низькими доходами, велика кількість філій кредитних установ та їх розташування (в основному невеликі сільські райони) дозволяє банкам задовольнити очікування клієнтів, мінімізуючи феномен соціальної ізоляції. Філії кооперативних банків часто розташовані в місцях, від яких комерційні банки відмовляються через низьку прибутковість [20, с. 290]. Кооперативні банки регулярно збільшують пропозицію своїх послуг та продуктів, що робить їх конкурентоспроможними стосовно комерційних банків. З цієї причини зростає доступність продуктів, орієнтованих на середні та високі доходи. Через більшу зацікавленість у сегментації, яка пов'язана з ціновими стратегіями та доданою вартістю, часто не вистачає доступу до основних продуктів домогосподарств з низькими доходами та малих підприємств. Кооперативні банки у стратегії діяльності продовжують дотримуватися напряму на мінімізацію фінансового відчуження людей у сфері діяльності цих банків.

Кооперативні банки виконують ключову роль у процесі фінансового охоплення і діють активним шляхом [11, с.71]:

– враховують потреби своїх клієнтів (управління місцевими ресурсами для місцевого розвитку);

– враховують потреби соціально незахищених або мало захищених верств населення;

– надають фінансову консультацію населенню, що проживає на території діяльності банку.

Роль кооперативних банків є достатньо вагомою у фінансуванні аграрного сектору, який є основним джерелом доходу для багатьох домогосподарств, діяльність яких обтяжена високим рівнем ризику і перебуває під впливом багатьох несприятливих подій не тільки природного, а й соціального та економічного характеру. Суб'єкти господарювання, які здійснюють сільськогосподарську діяльність, мають можливість використовувати різні форми національної та європейської підтримки, в тому числі і пільгові кредити. На сьогодні частка активів польського банківського сектору у ВВП залишається однією із найнижчих в Європі. Навіть труднощі після фінансової кризи 2009 р. і необхідність скорочення обсягів діяльності банків у багатьох країнах Західної Європи істотно не змінили позицію Польщі у рейтингу співвідношення активів банків до ВВП. На кінець 2017 р. воно складало 89,9% і було нижчим в порівнянні з попередніми періодами [17, с. 102] та значно нижчим в порівнянні з більшістю країн ЄС.

Доцільно зазначити як абсолютне, так і відносне зростання балансової вартості кооперативних банків, що вписується в тенденцію динамічного розвитку всього банківського сектору Польщі (таблиця 1).

Таблиця 1 **Основні показники діяльності кооперативних банків у структурі банківського сектору Польщі**

Показники, %	Роки								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Активи	6,1	6,1	6,4	6,9	6,8	6,9	7,0	7,3	7,3
Кредити нефінансового сектору	7,2	7,1	7,7	7,8	7,9	7,5	7,1	7,1	6,9
Депозити нефінансового сектору	9	8,9	9,4	10,1	10	9,5	9,7	9,9	10,1
Зайнятість	19,3	19,6	19,9	20	20	19,9	19,7	19,7	18,6

Джерело: побудовано авторами на основі [17]

Разом з тим, темпи зростання балансової вартості кооперативних банків були вищими, ніж темпи зростання чистих активів всього банківського сектору. Так, за період з 2010 р. до 2018 р. частка кооперативних банків у загальних активах банківського сектору зросла з 6,08 % до 7,23% (рис. 2). Вплинула на таку диспропорцію і загальна оцінка польської валюти щодо валют, в яких номінована частина активів польських комерційних банків. У кооперативній банківській діяльності цей фактор традиційно не відігравав істотної ролі.

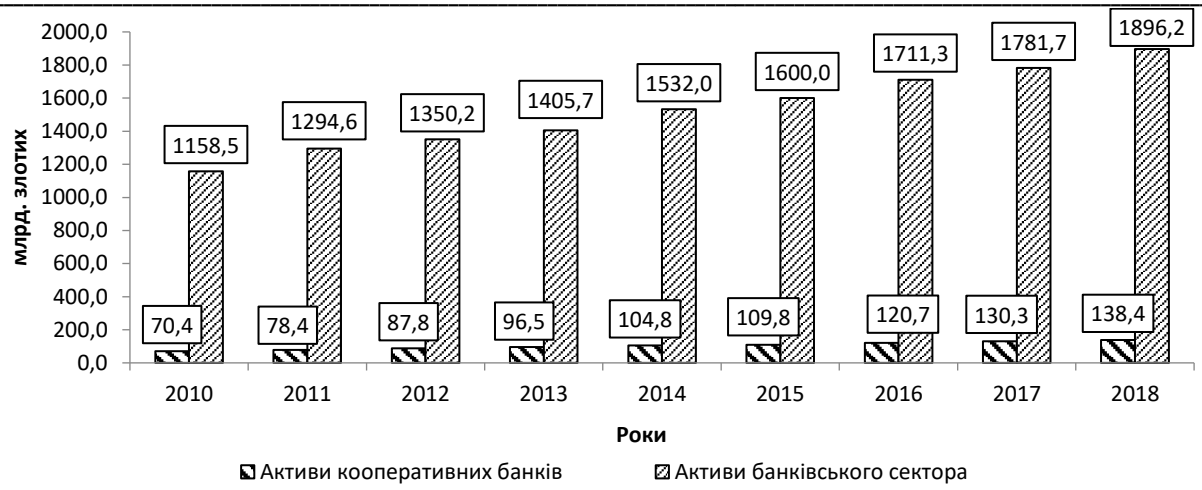

Рисунок 2 – **Динаміка активів в банківському секторі Польщі**

Джерело: побудовано авторами на основі [17, с. 114, 206]

В останні роки у кооперативних банках відбулося незначне зростання відношення процентних доходів до активів (рис.3). Традиційно кооперативні банки мають вищий коефіцієнт процентної маржі, ніж весь банківський сектор, що пояснюється переважанням процентних доходів над процентними витратами, а значить ефективністю кредитування [17, с. 229]. Проте ця різниця постійно скорочується.

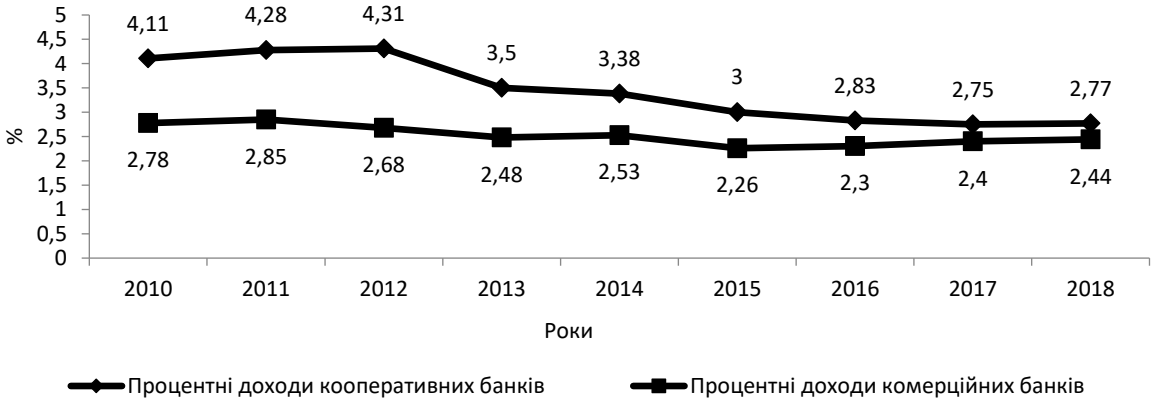

Рисунок 3 – **Динаміка процентних доходів банківського сектору Польщі**

Джерело: побудовано авторами на основі [17, с. 232]

Кооперативні банки, співпрацюючи з різними організаціями, зокрема з фондами Європейського союзу, значно розширюють свої можливості. У країнах Європейського союзу кооперативна банківська діяльність є важливою формою організації фінансового ринку. Кооперативні банки є ключовими учасниками європейського суспільства, забезпечуючи доступ до фінансування на місцевому рівні та широко поширені навіть у віддалених районах об'єднання. Широка мережа кооперативних банків часто робить їх основними роботодавцями і платниками податків у своїх регіонах. Кооперативні банки загалом мають високий рівень капіталізації, стабільні доходи від роздрібного бізнесу та диверсифікований кредитний портфель. Вони сприяють стабільності завдяки близькості до клієнтів і фінансуванні реальної економіки: домогосподарств, малих та середніх підприємств. Зокрема, частка кредитів, наданих кооперативними банками в багатьох країнах Європейського союзу значно вища у порівнянні з Польщею (7,2 %). Зокрема в Німеччині вона складає 21,1%, в Австрії – 28,6%, в Нідерландах – 30,8%, у Фінляндії – 35,8% [14, с. 41].

Кооперативні групи, як правило, характеризуються структурою перевернутої піраміди, тобто у кооперативних групах місцеві / регіональні банки, разом зі своїми мільйонами членів, володіють центральною установою та її спеціалізованими дочірніми компаніями. Саме це відрізняє їх від некооперативних структур, де холдингова компанія володіє всіма місцевими філіями та дочірніми підприємствами в межах групи. Деякі кооперативні групи організовані як дворівнева (місцеві банки – центральні органи), інші – як трирівнева (місцеві банки – регіональні банки-центральні органи) система.

Роль центральної установи кооперативних банків чітко визначена у межах групи. Її основні завдання полягають у забезпеченні ліквідності в межах групи та надходжень коштів до місцевих і регіональних

кооперативних банків. Вони також слугують платформою для доступу до національних центральних банків. Однак існують деякі кооперативні мережі, де співпраця між членами обмежена. Представлена модель застосовується і в Угорщині.

З правової точки зору існують різні форми інтегрованих кооперативних структур з різними рівнями інтеграції управління, централізованого контролю та незалежності кооперативних банків. Проте, незалежно від того, яку форму інтеграції вони допускають, застосовуються спільні риси, насамперед структура власності.

Кооперативні групи з інституційною схемою захисту кооперують банки в мережі через договірні або статутні зобов'язання, які захищають місцеві / регіональні кооперативні банки, забезпечують їхню ліквідність і платоспроможність. Інституційна схема захисту має можливість надавати підтримку з доступних коштів, забезпечуючи систему моніторингу та класифікації ризиків. Що стосується їх основної діяльності, то банки, які приєднуються до мережі, залишаються значною мірою незалежними. Аналогічна модель застосовується також кооперативними мережами в Австрії, Німеччині, Італії.

Відповідно до інтегрованої (кооперативної) мережі місцеві/регіональні кооперативні банки та центральний орган пов'язані між собою відносинами між материнською та дочірніми компаніями, що характеризуються вищим рівнем контролю центральної установи. Банки, що приєднуються, контролюються в цілому на основі консолідованих рахунків, а центральний орган підлягає оцінці ризиків, вимірюванню та контролю процедур. У мережі не існує правових перешкод для запровадження перерахування власних коштів або погашення зобов'язань від центрального органу до місцевого / регіонального банку. Така модель застосовується у Франції (Credit Agricole, Credit Mutuel, BPCE).

Модель консолідованої кооперативної групи з можливим найвищим ступенем інтеграції спрямована на дуже високий ступінь інтеграції, зберігаючи основну структуру. Різні заходи забезпечують ступінь економічної інтеграції, що дозволяє розглядати центральну установу та місцеві / регіональні банки як один банк. Така модель передбачає дотримання наступних засад:

– місцеві / регіональні кооперативні банки постійно належать до центрального органу, що контролює їх;

– керівництво центрального органу має повноваження видавати вказівки щодо управління місцевими / регіональними кооперативними банками;

– система перехресних гарантій, яка визначає, що зобов'язання центрального органу та пов'язаних з ним установ (місцевих / регіональних кооперативних банків) є солідарними зобов'язаннями;

– моніторинг платоспроможності та ліквідності центрального органу та місцевих / регіональних кооперативних банків здійснюється в цілому на основі консолідованих рахунків.

Модель консолідованої кооперативної групи застосовується у Фінляндії, Австрії, Португалії, Люксембургу [14].

Формування системи кооперативних банків в Україні є необхідною умовою ефективного функціонування насамперед дрібних сільськогосподарських виробників у складних умовах, що дозволить максимально сконцентрувати капітал, оперативно управляти фінансовими потоками, враховувати регіональні особливості, сезонність та спеціалізацію сільськогосподарського виробництва.

В Україні можливість створення банків передбачена законодавством, зокрема: Господарським Кодексом України, Законом України «Про банки і банківську діяльність», Законом України «Про кредитні спілки», а також Концепцією розвитку системи кредитної кооперації.

Відповідно до Господарського Кодексу України (у редакції від 10.11.2018 р.) кооперативний банк – це банк, створений суб'єктами господарювання, а також іншими особами за принципом територіальності на засадах добровільного членства та об'єднання пайових внесків для спільної грошово-кредитної діяльності. Відповідно до закону можуть створюватися місцеві та центральний кооперативні банки [2].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» (у редакції від 01.01.2019 р.) мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше 50 осіб. У разі зменшення кількості учасників і неспроможності кооперативного банку протягом одного року збільшити їх кількість до мінімальної необхідної кількості діяльність такого банку припиняється шляхом зміни організаційно-правової форми або ліквідації [7].

На сьогодні в Україні відсутня практика банківської кооперації та діяльності кооперативних банків, хоча деяке законодавче забезпечення існує, натомість набула розвитку кредитна кооперація. Концепція розвитку системи кредитної кооперації від 07.06.2006 р. визначає, що діяльність установ системи кредитної кооперації базується на принципах фінансової взаємодопомоги. Громадяни, зокрема суб'єкти малого підприємництва, які з різних причин не можуть отримати необхідні фінансові послуги від фінансових установ, об'єднуються, створюючи власні колективні фінансові організації для надання відповідних послуг. Члени кредитних спілок є одночасно їх власниками та користувачами послуг.

За Концепцією структура системи кредитної кооперації може бути дворівневою або трирівневою. Перший рівень – кредитні спілки, що безпосередньо надають фінансові послуги споживачам – своїм членам. Другий рівень – кооперативні банки та об'єднані кредитні спілки, що забезпечують для кредитних спілок можливість доступу до необхідних

фінансових ресурсів як шляхом їх перерозподілу у межах системи кредитної кооперації, так і залучення відповідних ресурсів із зовнішніх джерел. Через кооперативні банки може здійснюватися рефінансування, диверсифікація ризиків, доступ до міжбанківської системи розрахунків, забезпечення переказу коштів у межах небанківських платіжних систем. Установи другого рівня системи кредитної кооперації можуть утворювати третій рівень – центральні кооперативні банки та/або об'єднані кредитні спілки.

Законодавством передбачена можливість створення системи кредитних кооперативів, однак на сьогодні в Україні діють лише кредитні спілки.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності кредитних спілок в Україні є кредитування малих та середніх сільгоспвиробників, а також організація мережі сільського кредитування, консультування та інформаційне обслуговування мешканців села, забезпечення росту агротехнологій шляхом підтримки та розвитку сільськогосподарської інфраструктури, створення умов для підвищення рівня життя та обслуговування сільського населення. Однак вартість кредитування, яку пропонують кредитні спілки, є високою, середньозважена процентна ставка коливається від 17% до 33% річних [5]. Саме в цьому основна відмінність у меті банківської кооперації в Польщі і Україні. Якщо для польських кооперативних банків основна мета – це фінансовий захист збіднілого і соціально незахищеного населення, то для українських кредитних спілок – максимізація прибутку.

Лише незначна частина кредитних спілок можуть здійснювати депозитні операції, оскільки у більшості з них відсутні ліцензії на здійснення діяльності по залученню вкладів членів кредитної спілки на депозитні рахунки, що власне і погіршує конкурентоспроможність та ефективність їх діяльності у порівнянні з банками [6, 9].

Основними причинами послаблення економічної активності у сфері банківської діяльності в Україні є не лише погіршення макро- та мікроекономічних показників, а й високий рівень недовіри населення до сфери фінансів, що зумовлено несприятливим для нього досвідом співпраці з банками у 90-х рр. XX ст., а також наслідками світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. [4, с. 31].

Сучасний кризовий стан банківської системи в Україні підтверджується даними звіту «The GlobalCompetitivenessReport», відповідно до якого у 2018 р. за показником стабільності банків (Soundnessofbanks) Україна зайняла 135 позицію серед 140 країн світу, за показником фінансування малого та середнього бізнесу (Financing of SMEs) – 118 позицію, за кредитами приватному сектору (Domestic credit to private sector) – 56, за рівнем прострочених кредитів (Non-performing loans) – 136 позицію [22]. Такі негативні показники розвитку банківської системи спричинені загальноекономічною та політичною нестабільністю, високим рівнем недовіри населення до банківських продуктів, вагомою часткою проблемної заборгованості та неспроможністю диференціації банківських послуг під конкретні індивідуальні потреби споживачів.

Сучасну вітчизняну банківську систему формують банки з державним капіталом, дочірні структури банків з іноземним капіталом, а також приватні українські банки. Банки з державним капіталом відіграють провідну роль в наданні банківських послуг фізичним особам, що зумовлено наявністю адміністративної та фінансової підтримки зі сторони органів державної влади, однак це не впливає на частку за поточними рахунками фізичних осіб, яка у банках із західним капіталом є вищою [3, с. 96]. Державні банки спроможні інвестувати ресурси в соціально важливі проєкти та сприяти доступу до банківських послуг жителям віддалених територій [24]. Крім цього приватні фінансово-кредитні установи є незацікавленими у фінансуванні соціально-значимих для суспільства проєктів, тому власне за відсутності розвинутого ринку капіталу державне втручання в банківську систему дозволяє використовувати альтернативні джерела фінансування [8, с. 57]. Саме це підтверджує необхідність активізації науковців і практиків у напрямі формування кооперативного банківського сектору в Україні.

Висновки. Отже, з метою розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, насамперед в сільській місцевості, та розширенні можливостей його фінансового забезпечення, варто звернути увагу на закордонні ініціативи у формуванні ринку банківських послуг для різних учасників економічних відносин, особливо тих підприємств і домогосподарств, які перебувають у стані фінансового виключення. Для цього потрібно врахувати можливість створення комплексу заходів із розвитку регіональної фінансової інфраструктури, що надаватиме можливість забезпечити комплексне фінансово-інвестиційне зростання кожної територіально-адміністративної одиниці в умовах соціально-економічного занепаду віддалених територій. Варто зважати на те, що система банківської кооперації має бути побудована на основі трьох рівнів: місцевого (місцеві кооперативні банки), регіонального (регіональні кооперативні банки) та національного (центральний кооперативний банк).

В українських реаліях формування кооперативних банків могло б сприяти трансформації структури власності, насамперед зменшенню капіталу держави та концентрації банківського сектору на задоволенні потреб учасників кооперативних банків, адже головною їхньою функцією є посередницька щодо перерозподілу коштів між суб'єктами, які мають надлишок фінансових ресурсів та суб'єктами господарювання, які мають дефіцит у них. Така мета може бути досягнута через формування кооперативних груп, які характеризуються структурою перевернутої піраміди, у яких місцеві чи регіональні

банки разом зі своїми членами, володіють центральною установою та її спеціалізованими дочірніми компаніями. Саме це відрізняє їх від некооперативних структур, де холдингова компанія володіє всіма місцевими філіями та дочірніми підприємствами в межах групи.

Безперечно, що умови формування банківської кооперації в Україні та Польщі дещо відмінні й навряд чи коректно проводити аналогії між кооперативними банками у Польщі та кредитними спілками в Україні з огляду на мету діяльності, сегмент ринку, асортимент банківських послуг. Однак, цей досвід може бути достатньо корисним як в економічній, так і соціальній вітчизняній політиці.

Література:

1. Бородаєвський С. В. Історія кооперації Прага: Український громадський видавничий фонд. 1925. 448 с.
2. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18. № 19-20. № 21-22.
3. Дробязко А. О., Любіч О. О. Стан та перспективи розвитку банків із іноземним капіталом в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 6. С. 91-106.
4. Князь С. В., Другов О. О., Федорчак О. Є., Прохоренко В. П. Аналіз динаміки розвитку банківського сектору України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2018. Вип. 2. С. 27-35.
5. Кредитні спілки України. URL: http://www.unascu.org.ua (дата звернення: 01.02.2020).
6. Марчук В. Ю. Кооперативні банки: перспективи створення в Україні. *Ефективна економіка.* 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_11 (дата звернення: 01.02.2020).
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-III / Відомості Верховної Ради України. 2000. №2121. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення: 01.02.2020).
8. Огородник В. В., Демко І. І., Козьмук Н. І. Банки з державною участю в Україні: причини виникнення та функції. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2018. № 3(26). С. 54-63.
9. Стойко О. Я. Необхідність і перспективи відродження кооперативних банків в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки.* 2014. Вип. 25. С. 31-38.
10. Янюк І. Ф. Діяльність кооперативного банку "Земля" у Східній Галичині (1907–1939 рр.): дис. … канд. істор. наук: 07.00.01. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2018. 350 с.
11. Alińska, A., Szelągowska, A. Banki spółdzielcze w procesie inkluzji finansowej. Bednarczyk J. L., Sadurski K. (red). Bankispółdzielcze wobec wyzwań współczesnego rynku.-Radom:Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium. 2016. pp. 61-74.
12. Cichy J., Puszer B. Sektor bankowy w Unii Europejskiej. Katowice Uniwersytet Ekonomiczny, 2016. 598 s.
13. Czepirska I. (2016). Przeksztalcenia polskiego systemu bankowego po 2004 roku. KNUV. 2016. Vol. 1(47). pp. 38-52.
14. EACBAnnualReport 2018. Retrieved fromhttp://www.eacb.coop/en/about/annual-reports.html
15. Gostomski E. NarodzinyspółdzielczościkredytowejwEuropieirozwójbankówspółdzielczychwPolsce/SzelągowskaA. (red), Wspólczesnabankowośćspółdzielcza. Warszawa:CeDeWu, 2011.
16. Jaworski W. L., Zawadzka L. Bankowość. Główne zagadnienia. Warszawa: Poltext, 2003.
17. Raport o sytuacji ekonomicznej banków 2018 r. Wydane na wniosek Związku Banków Polskich (Warszawa, kwiecień 2019 r.). URL: https://wib.org.pl/uploaded/Raport_Banki_2018.pdf.
18. Sadurski K. Barieryspołeczne w rozwojuPolskiejSpółdzielczościBankowej/Bednarczyk J. L., Sadurki K. J. (red).Banki spółdzielcze wobec wyzwań współczesnego rynku. Radom: Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium, 2016.
19. Siudek, T.Systemy bankowości spółdzielczej w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Zywnosciowej. 2007. N 63.
20. Szelągowska A. Polskabankowośćspółdzielcza wczoraj, dziś i jutro // Szelagowska A. (red). Nowoczesna bankowość spółdzielcza, wydawca.Warszawa:CeDeWu, 2011.
21. The Act on the National Bank of Poland of August 29, 1997 as published in DziennikUstaw (the Journal of Laws) of 1997 no 140, item 939. Retrieved from http://www.nbp.pl.
22. The Global Competitiveness Report (2018). URL: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitveness-report-2018.
23. Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. (Dz. U. 1982 Nr 74 poz. 439 i 440).
24. Yeyati E. L., Micco A., Panizza U. (2004). Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks. Inter-American Development Bank, Research Department. Working Paper, 517. Washington, DC.
25. Zuba J., Gedek S. (2015). Analiza i ocena rozwoju bankowości spółdzielczej w Polsce i wybranych krajach europejskich w latach 2007-2012, Modern Management Review, Vol.20, No. 22.

References:

1. Borodajevsjkyj, S. V. (1925). *Istorija kooperaciji.* Pragha: Ukrajinsjkyj ghromadsjkyj vydavnychyj fond [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Business Code of Ukraine (No. 18, No. 19-20, No. 21-22). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 [in Ukrainian].
3. Drobjazko, A. O. & Ljubich, O. O. (2018). Status and prospects of development of foreign capital banks in Ukraine. *Finansy Ukrajiny*, 6, 91-106 [inUkrainian].
4. Knjazj, S. V., Drughov, O. O., Fedorchak, O. Je. & Prokhorenko, V. P. (2018). Analysis of the dynamics of development of banking sector of Ukraine. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teoriyi ta praktyky,* 2, 27-35 [inUkrainian].
5. Credit unions of Ukraine (2019). Retrieved from http://www.unascu.org.ua [inUkrainian].

6. Marchuk, V. Ju. (2016). Cooperative Banks: prospects for creation in Ukraine. *Efektyvna ekonomika,* 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_11 [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2000). About Banks and Banking (Act No. 2121-III, December 7). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 [in Ukrainian].
8. Oghorodnyk, V. V., Demko, I. I. & Kozjmuk, N. I. (2018). State-owned banks in Ukraine: causes and functions. *Finansovo-kredytna dijaljnistj: problemy teoriji ta praktyky,* 3(26), 54-63[in Ukrainian].
9. Stojko, O. Ja. (2014). The need and prospects for the revival of cooperative banks in Ukraine. *Produktyvnistj aghropromyslovogho vyrobnyctva. Ekonomichni nauky,* 25, 31-38 [in Ukrainian].
10. 10.Janjuk, I.F. (2018). *Activities of cooperative bank "Earth" in the Eastern Galicia (1907–1939)* (Ph.D. Thesis). Ternopil: VolodymyrHnatyuk National Pedagogical University of Ternopil.
11. Alinska, A. & Szelagowska, A. (2016). Banki spółdzielcze w procesie inkluzji finansowej, w: red. Bednarczyk J. L., Sadurki K. J., spółdzielcze wobec wyzwan wspylczesnego rynku, Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium, Radom.
12. Cichy, J., Puszer,B. (2016).Sektor bankowy w Unii Europejskiej, wydawca Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.
13. Czepirska,I. (2016). Przeksztalcenia polskiego systemu bankowego po 2004 roku. KNUV 2016; 1(47): 38-52.
14. EACB Annual Report. (2018). Retrieved fromhttp://www.eacb.coop/en/about/annual-reports.html
15. Gostomski,E. (2011). Narod zinyspółdzielcze kredytowejw Europieirozwyj bankis półdzielczew Polscew: red. SzelagowskaA., Wspylczesnabankowoscspyldzielcza, wydawcaCeDeWu, Warszawa.
16. Jaworski, W. L., Zawadzka L. (2003). Bankowość. Główne zagadnienia, Poltext, Warszawa.
17. Raport o sytuacji ekonomicznej banków 2018 r. (2019). Wydane na wniosek Związku Banków Polskich (Warszawa, kwiecień 2019 r.). Retrieved from https://wib.org.pl/uploaded/Raport_Banki_2018.pdf.
18. Sadurki, K. (2016). Bariery społeczne w rozwoju Polskiej Spółdzielni Bankowej, w: red. Bednarczyk J. L., Sadurki K. J., banki spółdzielcze wobec wyzwan wspylczesnego rynku, Instytut Naukowo-Wydawniczy Spatium, Radom.
19. Siudek, T. (2007). Systemy bankowości spółdzielczej w poszczególnych krajach Unii Europejskiej, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Zywnosciowej nr 63, wydawca SGGW, Warszawa.
20. Szelągowska, A. (2011). Polska bankowość spółdzielcza- wczoraj, dziś i jutro, pod redakcją: Szelagowska A., Nowoczesna bankowość spółdzielcza, wydawca CeDeWu,Warszawa.
21. The Act on the National Bank of Poland of August 29, 1997 as published in DziennikUstaw (the Journal of Laws) of 1997 no 140, item 939. Retrieved from http://www.nbp.pl.
22. The Global Competitiveness Report.(2018). Retrieved from https://www.weforum.org/reports/the-global-competitveness-report-2018.
23. Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. (Dz. U. 1982 Nr 74 poz. 439 i 440).
24. Yeyati, E. L., Micco A. & Panizza, U. (2004). Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks. Inter-American Development Bank, Research Department. Working Paper, 517. Washington, DC.
25. Zuba, J. & Gedek S. (2015). Analiza i ocena rozwoju bankowości spółdzielczej w Polsce i wybranych krajach europejskich w latach 2007-2012.*ModernManagementReview,* 20, 22.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License